

Notitie / Memo

Haskoning Nederland B.V.
Mobility & Infrastructure

Aan: Kenniscentrum Oorlogsresten
Van: Eline van Heerwaarden en Marco Vergeer
Datum: 05 november 2025
Kopie: [Click to enter "CopyTo"](#)
Ons kenmerk: BJ1311-103-ME-0001
Classificatie: Projectgerelateerd
Gecontroleerd door: Jos van der Heijden (KOO)

Onderwerp: Eindrapportage "Lessons learned uitgevoerde projecten" (zaaknummer 31183162)

Inleiding

Sinds november 2023 werken we met én voor het Kenniscentrum Ontplobbare Oorlogsresten aan het project 'Lessons learned uitgevoerde projecten'. Het is de ambitie om het lerend vermogen over het opsporen en ruimen van ontplobbare oorlogsresten te vergroten. Om dat te bereiken is er het voornemen om een CoP op te zetten en tot uitvoering te brengen, waaraan zowel gemeenten als het bredere werkveld deelnemen.

Gebruikte afkortingen

Kenniscentrum Ontplobbare Oorlogsresten	KOO
Ontplobbare Oorlogsresten	OO
Community of Practise	CoP
Rijkswaterstaat	RWS
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	BZK
Explosieven OpruimingsDienst Defensie	EODD

Wat is er gedaan?

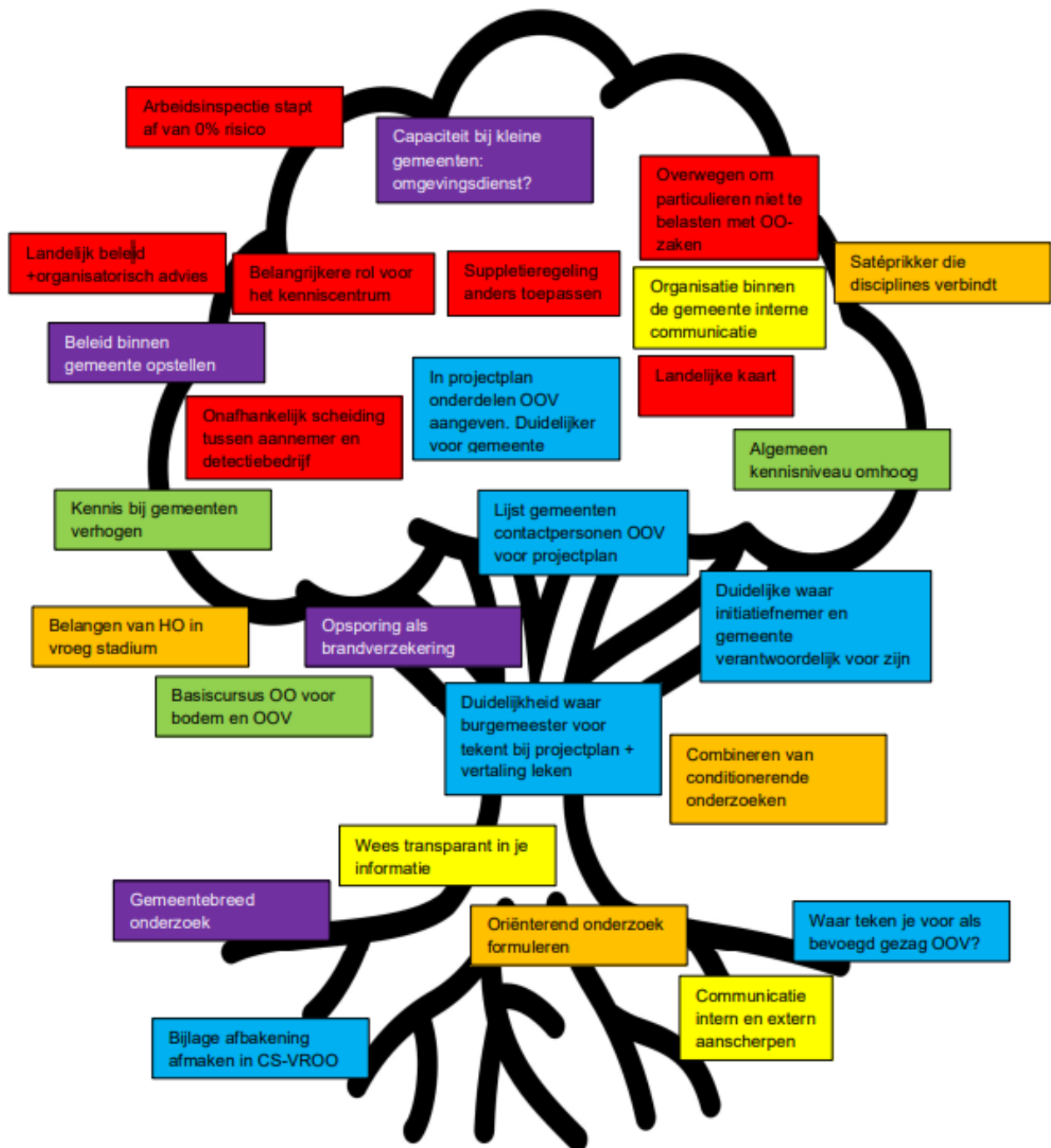
Na gesprekken met vertegenwoordigers vanuit opdrachtgevers, gemeenten, adviesbureaus en EODD hebben we geconcludeerd dat er draagvlak is voor de opzet van een CoP. Partijen benadrukten daarbij dat het om praktijkbijeenkomsten moest gaan: wat is nodig om de uitvoeringspraktijk 'beter' te krijgen?

Met dit signaal in het achterhoofd is de **eerste bijeenkomst op 24 september 2024** georganiseerd. In deze bijeenkomst is de uitvoeringspraktijk verkend aan de hand van praktijkcasussen. Deze ervaringskennis is ter plekke vertaald naar een 'boom met verbeterpunten'. De deelnemers gaven aan wat, volgens hen, nodig is om de praktijk te verbeteren. De boom hebben we na de bijeenkomst ongewijzigd gedigitaliseerd in figuur 1. De genoemde verbeteracties zijn gecategoriseerd:

- **Wegwijzers (blauw)** | De deelnemers willen weten waar en bij wie ze informatie kunnen vinden. De vraag was of het KOO daar overzicht in kan bieden. Deels gaat het om het vinden van mensen die je kunnen helpen. Deels gaat het om informatie die nodig is voor besluitvorming door bestuurders.
- **Verbetering in projecten (oranje)** | De deelnemers constateren dat er in projecten verbeteringen mogelijk zijn. Het is soms onduidelijk hoe projecten moeten worden uitgevoerd en beoordeeld. Daar zijn oorzaken voor, daar zijn meerdere partijen bij betrokken die elkaar niet altijd verstaan.

- Hete aardappels (rood) | Er zijn een aantal problemen geconstateerd die veel onzekerheid in het werkveld brengen. Het zijn onderwerpen hoog in de boom, wat betekent dat ze niet eenvoudig zijn op te lossen. Wie is de arbiter, de systeemverantwoordelijke?

Bijlage – boom met verbeterpunten

Blauw – wegwijzers nodig, acties voor het kenniscentrum

Geel – communicatie, onderdeel voor bijeenkomst 2

Groen – basiskennis, onderdeel voor bijeenkomst 2

Oranje – OO in projecten

Paars – OO in gemeentelijk beleid

Rood – hete aardappels

- Gemeenten en OO (paars) | De deelnemers vinden dat het vaak ontbreekt aan een strategie of beleid bij gemeenten. Waarschijnlijk komt dat omdat OO voor de meeste gemeenten een relatief klein onderwerp is, die vooral inhoudelijk wordt ingevuld. Er zijn te weinig praktijksituaties om er een structurele kennisbasis of werkproces op te bouwen.
- Communicatie (geel) | De deelnemers constateren dat de OO-boodschap niet altijd goed overkomt. Deels komt dat doordat de kennisverschillen groot zijn: tussen de expert die de aanwezigheid van een oorlogsrest constateert en de burgemeester die een besluit moet nemen over het ontruimen van het gebied zitten vele stappen van informatieoverdracht en interpretatie.
- Basiskennis (groen) | Deelnemers merken op dat het onderwerp bij veel gemeenten een klein onderwerp is en de opleiding 'OO' er vooral één is van 'learning on the job'. Gelukkig zijn er cursussen die kunnen helpen om het basisniveau op te werken.

Na deze eerste bijeenkomst is door het KOO vastgesteld dat de groene en gele onderwerpen interessant zijn voor een vervolgesprek. Dit gesprek was in november gepland. Een week voor de bijeenkomst bleek dat de primaire doelgroep voor deze gesprekken, de gemeenten, nauwelijks aanwezig zouden zijn. Om die reden is besloten om de voorbereidingen te staken en in te zetten op een volgend moment.

Dit volgende moment werd gevonden in een **combinatie met een bijeenkomst van het gemeentelijke platform Blindgangers op 23 mei 2025**. In de ochtend werd onder aanvoering van BZK en in aanwezigheid van burgemeester Van den Tillaar (voorzitter Platform Blindgangers), door de gemeenten gesproken over de bommenregeling. Het is een regeling van én voor gemeenten. Het idee achter de regeling is, conform de doelstelling van het gemeentefonds, dat gemeenten die veel kosten hebben op het gebied van het ruimen van ontplofbare oorlogsresten, hier beperkt financieel nadeel van ondervinden ten opzichte van andere gemeenten die hier niet mee te maken hebben. Alle uitkeringen in het kader van de bommenregeling worden door alle gemeenten gezamenlijk gedragen.

In de ochtend zijn ook de ervaringen van gemeenten rondom aanvragen bij gemeenten vanuit uitvoerende partijen voor uitkeringen ter sprake gekomen. Ook is gesproken over de huidige situatie van het kenniscentrum en de nog lopende onderzoeken.

In de middag was het deelnemersveld breder. Daar is gesproken over de groene en gele onderwerpen. In het gesprek over **basiscursussen** bleek dat deze goed in elkaar zitten, maar verrijkt kunnen worden met onderdelen over wet- en regelgeving, hoe werkprocessen binnen de gemeente kunnen werken en wat we onder verschillende termen verstaan. Een belangrijke constatering is dat in het werkveld en ook in de cursussen te weinig aandacht is voor het dragen en overdragen van verantwoordelijkheden. Vooral de invloed van (of angst voor) verzekeringen en garantiestellingen op gemaakte keuzes zijn vaak onderbelicht en zorgt voor het inbouwen van meer zekerheden. En juist daardoor komt een goede dialoog over wat nodig is om te handelen niet op gang.

Een onderwerp als '**communicatie**' of 'inlevingsvermogen' zijn onderwerpen die niet dagelijks worden besproken in een wereld die staat voor snel handelen. In de communicatie wordt vaak onderschat wat het aantreffen van een OO doet met mensen die daar niet dagelijks mee bezig zijn. Een combinatie van angst, risicobeleving en het ontbreken van kennis kunnen aanleiding geven tot onduidelijkheid over wat te doen. Onder leiding van een gedragsexpert is dat besproken. Het is de kunst om in de overdracht van informatie je te kunnen inleven in de positie van de ander.

Zeker in dit werkveld is dat relevant: een vondst leidt relatief snel tot een noodzakelijke beslissing door iemand die geen dagelijkse kennis heeft van OO. Niet-specialisten kunnen vanuit emotie reageren en dit kan automatische reacties oproepen. Mensen willen snel handelen om 'het probleem van de explosieven' op te lossen. Om dit tegen te gaan kun je mensen perspectief bieden over wat te doen. En tegelijk zul je ook duidelijk moeten maken dat er beperkte middelen zijn. Het is dus zoeken naar een balans op basis van een afweging: hoe groot is het risico en is handelen echt nodig?

Waar staan we nu?

In beide bijeenkomsten waren circa 40 deelnemers aanwezig, afkomstig uit een diverse werkkring. Van de onderwerpen die men in de eerste bijeenkomst heeft geïnventariseerd zijn twee van de zes categorieën besproken.

Wat is het nut van een netwerk?

Voor de ontwikkeling van een CoP is het belangrijk dat er sprake is van **wederzijdse aantrekkelijkheid** tussen deelnemers. Zowel gemeenten als het bredere werkveld moeten het gevoel hebben dat ze a) hierbij moeten zijn omdat dit de centrale plek is en b) ze iets kunnen leren van de ander. De gesprekken voorafgaand aan de bijeenkomsten waren nodig om vast te stellen hoe de aantrekkelijkheid kan worden vergroot. Om die reden is besloten om het praktijkbijeenkomsten te laten zijn met veel interactie.

Een belangrijk kenmerk van een goed functionerend netwerk is dat er **beweging** is: partijen gaan iets met deze constateringen doen. Om de beweging vast te houden is het belangrijk dat wordt vastgesteld waar de **energiemotoren** aanwezig zijn. Dat zijn de (soms stille) krachten op de achtergrond, die ervoor zorgen dat het netwerk bijeen blijft.

In een netwerk gaat het om het lerend vermogen van het collectief. Dat krijgt een impuls als deelnemers **persoonlijke ontwikkeling** ervaren. In de twee bijeenkomsten hebben we gewerkt met informele gesprekken in kleine groepen (3 tot 7 personen) met diverse samenstelling. Samen werken aan een vraag die door de CoP-leiding is meegegeven geeft antwoord, maar ook ontmoeting en uitwisseling. Het is daarom belangrijk dat deze bijeenkomsten worden bevolkt door **divers gezelschap**. Liever een bijeenkomst uitgesteld, dan accepteren dat er disbalans is in de achtergrond van de aanwezigen.

Wat zijn de geleerde lessen van dit project?

- Het is een complex, kennisintensief en relatief klein werkveld. Er zijn vele experts die goed weten hoe met OO om te gaan en er zijn meerdere onderwerpen genoemd waar de experts nog onderling over in discussie zijn. Het werkveld heeft behoefte aan duidelijkheid én haar nuances. Dat is niet alleen een kwestie van expliciete kennis opschrijven in een handboek of op een website; het gaat nog veel meer over het delen van ervaringskennis en dus impliciete kennis. Een netwerk herbergt de lastig te duiden impliciete kennis, zo'n 89% van de kennis-ijsberg. Ontmoetingen en besprekingen over concrete casussen zijn middelen om die impliciete kennis te delen en uiteindelijk te laten landen in de expliciete informatiemiddelen.
- Met name 'hoog in de boom' zweven een aantal onderwerpen boven het werkveld. Een landelijke kaart van verdachte gebieden bijvoorbeeld: dat lijkt technisch gezien een overzichtelijke inspanning, maar wie neemt het initiatief? Hetzelfde geldt voor een 'smoelenboek' of een wegwijzer naar de juiste informatie. Of de risico-perceptie: is alles een risico vanwege de arbeidsomstandigheden en hoe kijken experts daarnaar? Het project maakt duidelijk dat er behoefte is aan een gemeenschappelijke initiatiefnemer. Dat kan het ministerie, een koepel maar ook het netwerk van professionals zijn. Of een samenspel zoals in het werkveld bodem: daar functioneert het Symposium Bodem Breed als gemeenschappelijke broedplek waar wetenschappers, beleidsmakers, adviseurs en jongeren elkaar spreken over nieuwe initiatieven, ontwikkeling van beleid, praktijkcasussen en technische innovaties.
- Op de gemeenten na die in de Tweede Wereldoorlog hard zijn geraakt, is het voor de meeste gemeenten een onderwerp waar ze niet vaak mee te maken hebben. Lang niet altijd is kennis

aanwezig en vaart men op de ingehuurde experts. Tijdens de bijeenkomsten hebben we gemerkt dat de kenniskloof tussen de gemeente en de experts in het algemeen¹ groot is. Beide doelgroepen bevestigen dat en geven aan dat dit lastig is in de praktijk. Hoe groter de kenniskloof, des te belangrijker is de noodzaak van een groot inlevingsvermogen. Dat geldt niet alleen van de expert naar de beleidsmaker, dat geldt ook andersom. Want als de beleidsmaker niet duidelijk kan maken welke informatie zij of hij nodig heeft om een bestuurder te adviseren, dan is het voor een expert vrijwel onmogelijk om het goede informatiepakket op te bouwen.

Wat zijn de aanbevelingen?

In de gesprekken en de bijeenkomsten blijkt dat de professionals hart voor hun werk hebben. In de twee bijeenkomsten zijn er veel gesprekken gevoerd, ervaringen uitgewisseld en vastgesteld wat het werkveld nodig heeft. De 'boom' van figuur 1 speelt daarin een belangrijke rol. We constateren dat deze boom staat, maar de vruchten nog lang niet allemaal geplukt zijn. Aanbevelingen:

- Concentreer de activiteiten op het overbruggen van de geconstateerde kenniskloven. Experts binnen hetzelfde werkveld maar met een verschillende achtergrond kunnen elkaar versterken. Ze kunnen dichterbij elkaar komen, als er een gesprek is over het jargon dat in beide expertisegroepen wordt gehanteerd, als ze elkaar vertellen in welke context kennis wordt gebruikt, als ze weten welke afwegingen er in het veld of op de bestuurstafel worden gemaakt. Die verbinding kan ontstaan op de werkvloer, in opleidingen, op congressen, in gesprekken, door intervisie, tijdens werkplaatsen. Dat kan op een podium, in een vergaderzaal, online, in de wandelgangen. De vorm en plaats doet er niet zoveel toe, als er maar uitwisseling ontstaat.
- Breng de hete aardappelen en de onduidelijkheden die er zijn in gesprek. Ze belemmeren de uitwisseling en de vertrouwde setting waarin ontmoetingen effectief kunnen zijn. Dat kan bijvoorbeeld door vergelijkbare ervaringen uit andere werkvelden als inspiratiebron uit te horen of gezamenlijke ontwikkel- of kennistracten te starten. Voorbeelden zijn het werkveld bodem dat in de loop van de jaren zich heeft verbreed van bodemverontreiniging naar 'water en bodem sturend' of het SIKB-congres waarin archeologen en bodemexperts hun professie onderhouden.
- Zorg voor een gezamenlijke basis die deze acties ondernemen en coördineren. Bijvoorbeeld een organisatiecomité met mensen die er zin in hebben, veel energie en enthousiasme willen inzetten. De energiemotoren verdienen hun titel op basis van hun inzet, meer dan de formele positie die ze hebben.

Waarom deze aanbevelingen inzetten?

Het werkveld doet relevant werk. Al 80 jaar zorgt ze ervoor dat in Nederland geen dodelijke incidenten hebben plaatsgevonden met het ontploffen van explosieven die in onze landbodem opgeborgen liggen. Die veiligheid is veel waard en zal de komende jaren en decennia flink op de proef worden gesteld, gezien de omvang van bouw-, hei- en graafwerk van de komende jaren. De aanbevelingen helpen om effectief te opereren en het schaars beschikbare geld en capaciteit in te zetten op opsporing en ruiming en effectief beleid.

¹ Belangrijk om te zeggen is dat er gemeenten zijn die door de jaren heen veel ervaring en kennis hebben opgebouwd. Het betreft meestal de gemeenten die hard zijn geraakt in de Tweede Wereldoorlog.

BIJLAGE 1

Verslag van bijeenkomst 23 september 2024

De bijeenkomst is georganiseerd vanuit het Kenniscentrum OO. Hoewel het Kenniscentrum is opgericht om gemeenten te helpen, zijn alle disciplines welkom. Want het werk moet samen gebeuren. En gezien de opkomst is dat goed gelukt!

Het kenniscentrum merkt dat vragen van gemeenten veelal van procesmatig aard zijn. Een van de vragen die opkomt is of er geleerde lessen zijn. Dit kan natuurlijk met alleen de gemeenten besproken worden, maar interessanter is het om dit met meerdere partijen in het werkveld te doen. Uit het voortraject van de bijeenkomst kwam dat er voldoende grote onderwerpen zijn, maar dat het misschien wel beter is om eerst eens kennis te maken met elkaar, te bekijken welke processen er bij verschillende partijen spelen en welke vragen er kunnen spelen. Welke beperkingen ervaren de verschillende partijen? Daarmee is het doel van de bijeenkomst naast inzicht krijgen in elkaars werkprocessen ook om eens te kijken of er al wat 'laaghangend fruit' te vinden is. Welke verbeterpunten kunnen snel worden opgepakt?

Op de bijeenkomst zijn 8 mensen van gemeenten, 8 van de onderzoeks/private branche, 2 van het kenniscentrum, 5 opdrachtgevers, 2 mensen van BiZa. Missend: waterschappen, die kunnen immers ook eigenaar zijn. Er is 1 omgevingsdienst als adviseur van gemeenten, maar veel gemeenten houden dit binnenshuis. Ook missend: Politie. Querion geeft advies aan Tennet etc, er is iemand van Qterra aanwezig die hieronder valt. Later tijdens de borrel is ook nog opgemerkt dat de arbeidsinspectie als bevoegd gezag van de Arbowet ontbrak.

Het eerste onderdeel van de bijeenkomst is een vraaggesprek over processen bij verschillende partijen. Het vraaggesprek houden we met Frank van Deelen van de gemeente Utrecht, Ad van Riel uit het bedrijfsleven en Rene Dijkmans van ProRail.

We zijn op Utrecht CS, ProRail heeft hier veel verricht, maar dat moest wel met de winkel open. Het station was natuurlijk een doel tijdens de tweede wereldoorlog. Veel hiervan is hier bekend, maar niet alles. Circa 12 jaar geleden zijn ze begonnen met het beheer gebied van ProRail in kaart te brengen, maar dit blijft een constant proces met het updaten van informatie en veel betrokken partijen. ProRail heeft alle rapporten verzameld in RailMaps (zo'n 700 rapporten met opsporingen, bureaustudies en risicoanalyses). Projecten zijn elke keer anders omdat er altijd nieuwe spelers in het spel zijn. Rondom Utrecht CS is veel als verdacht aangewezen maar er is niet veel gevonden. De opruimacties in het verleden zijn niet altijd meer terug vindbaar, maar hebben wel veel weggehaald. Bij de onderzoeken geldt dat het meest recente rapport gebruikt wordt, omdat oudere onderzoeken verwerkt worden in nieuwe onderzoeken. Als beheerder heb je natuurlijk de neiging om het minst verdachte onderzoek te gebruiken, maar het gaat hier om veiligheid en dat risico mag niet genomen worden. Een van Rene zijn collega's adviseert de gemeente.

De gemeente Utrecht is bezig met het opstellen van een gemeentebrede explosieven kaart, dit wordt gedaan door beleidsmedewerkers, mensen van openbare orde en veiligheid en in samenwerking met ProRail, RWS en HDSR. 6-7 jaar geleden zijn ze hiermee begonnen na een project bij de werkspoorhaven. Ook hebben ze met andere gemeenten hierover gesproken. Een van de redenen om te beginnen is dat er steeds meer in de bodem gewerkt wordt. Er wordt heel veel werk gestoken in chemische kwaliteit en archeologie, en het heeft veel werk gekost om de gemeente te overtuigen om ook voor OO stappen te zetten. Het is gelukt en er is nu een steeds hoger wordende stapel rapporten die de gemeente probeert te verwerken, en er is nu een conceptkaart. Maar de veiligheid staat hoe dan ook altijd voorop, met saneringen krijg je dat altijd mee en dat geldt hier net zo hard.

Bij een herinrichting zijn alle onderzoeken uitgevoerd en op een bepaald moment krijgt de adviseur van de gemeente een foto van een verdacht object. En er is een proces in gang gezet wat behoorlijk zwaar is, dus de gemeente heeft eerst gecheckt of het serieus was. Uiteindelijk was het een stuk oud ijzer, maar de archeoloog had het al verplaatst. Maar er bleek dat niemand wist wat hij moest doen, ondanks dat het onderzoek wel bij het bestek zat. Formeel moet de aannemer de politie bellen, vaak belt iemand van de gemeente en dan gaat het pingpongen. In het onderzoek en dus het bestek staat wel een protocol voor toevalstreffers, maar niemand dacht daaraan in de situatie. Het nadeel van de politie is dat bij elke reorganisatie de protocollen over OO lijken te verdwijnen. Hier volgen al best wat verbeterpunten uit: bewustwording, kennis over protocollen, verbinding, handelen naar protocollen.

De private partijen werken voor klanten en helpen wanneer ze gebeld worden. Wat wel opvalt is dat er veel onwetendheid is. Maar een van de dingen die dit veroorzaakt is dat er vooral nieuwe namen/benoemingen gecreëerd worden omdat mensen van binnen en buiten het vakgebied eraan werken. Dit is niet uniek voor dit vakgebied, maar het ontbreken van regelgeving helpt dit wel in de hand. De marktpartijen verzamelen ook alle gegevens die ze binnenkrijgen in een ArcGIS systeem. Er worden initiatieven genomen om dit te ontsluiten, maar dit is slechts in kleine mate. Het blijft essentieel om vooraf te bepalen of een gebied verdacht is. Heel Nederland is onverdacht tot er feitelijke informatie is dat het gebied verdacht is. De informatie is openbaar maar er moet wel tijd en energie in gestoken worden om de documenten uit de archieven te krijgen. De eerste stap is een historisch vooronderzoek (normaal 6-8 weken) daarna volgt een project risicoanalyse (normaal 6-8 weken). Explosieven is redelijk acuut als het mis gaat, daarom lopen explosieven eigenlijk altijd voorop. De PRA is ook een RIE en daarmee heeft de opdrachtgever controle over het project. De gemeente kan twee rollen hebben als opdrachtgever (Arbo) en als openbare orde en veiligheid. De derde stap is een projectplan wat wordt gedeeld met beide stromen (Arbo en veiligheid). De vierde fase is uitvoering, daarin moet je in contact blijven met iedereen en snel handelen als er wat gebeurt. De EOD doet vooral het ruimen goed, omdat dit altijd prioriteit heeft gekregen. De EOD houdt zich niet bezig met opsporen en vinden. De vijfde fase is oplevering met een proces-verbaal met alle stappen inclusief verwijzingen. Hier hoort een vrij van explosieven verklaring bij waarmee de projectaannemer aan de slag kan. Helaas zitten er veel dingen in het proces waar we achteruit zijn gegaan of waar storing kan optreden.

Een van de dingen waar de gemeente zich aan stoort is de timing van de conditionerende onderzoeken waar OO bij hoort, vaak komen deze te laat in het proces.

Het ultieme beeld is een landelijke kaart waaraan iedereen zich conformeert. In Gelderland is geprobeerd om een provinciaal dekkende kaart te maken, hij is er, maar er is niet bij iedereen bekend waar deze is. Vaak worden de kaarten niet gepubliceerd en er is ook veel onderhoud bij nodig, want wanneer een uitvoering klaar is moet dit geregistreerd worden. Een van de dingen is dat iedereen interesse heeft in andere zaken (bijv. bommen tegenover klein kaliber munitie).

Vanuit Liander hadden ze graag gebruik gemaakt van de bommenregeling om gemeente te helpen met het maken van bommenkaarten. Zij verwachten immers dat ze in 2/3 van de woonwijken op de schop moeten. De regeling was ooit bedoeld om de zwaar belaste gemeenten te helpen zodat er geen onevenredige lasten komen. De bommenregeling blijft een rijksbijdrageregeling, ondanks dat het via het gemeentefonds gaat om misbruik van het potje tegen te gaan.

Het tweede onderdeel van de bijeenkomst bestaat uit gesprekstafels waar aan de hand van verschillende casussen wordt gekeken naar onduidelijkheden en verbeterpunten in processen gerelateerd aan OO.

Casus 1 is ingebracht door Omgevingsdienst de Vallei. Het gaat om een scenario waar de opdrachtgever en opdrachtnemer verschillende takken van hetzelfde bedrijf zijn, waardoor de Omgevingsdienst (gemeente) moeilijk kan bepalen of informatie juist en volledig is. Een van de zaken die boven tafel komt als onduidelijk is wat er precies in het projectplan staat en waarvoor je als gemeente tekent op het projectplan. Informatie wat er in het projectplan hoort en waarvoor je tekent is beschikbaar, maar mogelijk niet bij iedereen bekend. Een tweede punt wat ter tafel komt is dat de systematiek van aanbestedingen niet goed past voor producten die gebaseerd zijn op een expertoordeel. Er is sprake van een conflict tussen prijs en kwaliteit, waarbij het voor de opdrachtgever nauwelijks te verifiëren is of de beloofde kwaliteit voldoende is. Zo lukt het bijvoorbeeld niet alle onderzoeksbureaus om hun eigen validatierapport toe te lichten. Daarnaast is er geen ingebouwd toetsingsmoment voor de onderzoeksmethode, de gemeenten en opdrachtgevers willen dit ook niet moeten toetsen want daarvoor hebben ze de kennis niet. Wanneer er tijdens een project grove fouten gemaakt worden is de enige autoriteit de rechter, tenzij een actie wordt ondernomen om de licentie van het bedrijf in te laten trekken. Ten slotte komt ter sprake dat er geen reden is voor de branche om meer te doen dan wettelijk verplicht (dit kost immers geld), ook oppervlakte dekkend vrijgeven van een deelgebied is niet altijd nodig. Om verandering in het werkveld aan te zwengelen zal er dus iemand (overheid) naar voren moeten stappen als initiatiefnemer en geldverstrekker.

De tweede casus is ingebracht door de gemeente Nijmegen. Het gaat om een locatie die door meerdere disciplines als verdacht wordt beschouwd. Wat hier wordt opgemerkt is dat de verbinding tussen verschillende disciplines ontbreekt. Het is wenselijk om breder te kijken en bijvoorbeeld de disciplines archeologie, milieuhygiëne en OO samen te bekijken. Hierbij zou de opdrachtgever als satéprikker de verbinder moeten zijn. Een probleem meer specifiek voor OO is het gebrek aan kennis, dit komt door wijzigende begrippen, verdeelde potjes en afdelingen en een hoge mate van verloop. Een risico-inventarisatie OO zou vroegtijdig uitgevoerd moeten worden, in de schetsontwerpfase. Een gemeentelijke bommenkaart kost 6²-10², het zou makkelijk zijn als alle gemeenten hetzelfde penveen gebruiken voor de kaarten. Een mooie uitspraak is dat opsporing gezien kan worden als brandverzekering.

De derde casus is het stationsgebied van Utrecht. Aan deze tafel is gekeken wat voor de verschillende betrokken partijen belangrijke zaken zijn om rekening mee te houden.

Gemeente	Opdrachtgever	Uitvoering
Wees duidelijk over wie verantwoordelijk is	Kritisch kijken wat er aan onderzoek ligt	Betere offertes maken (particulieren schrikken) à feitelijk maken
Ken je verantwoordelijkheden in de wet	Vooronderzoek (risico's) scheiden van opsporing à goede uitvraag opstellen	Maak gebruik van wat er is
Heb kennis in huis (OD) à opleiding doen, kenniscentrum bellen	Betrek de gemeente, stuur documenten op tijd, betrek PV	Betrek de gemeente, spreek begrijpelijke taal, strooi geen angst rond, ken de wet en verantwoordelijkheid
Haal kennis in huis, haal kennis op		

Na de gesprekstafels is in trio's met mensen van elke tafel gesproken over de mogelijke verbeteringen in het werkveld. Elk trio mag deze verbeterpunten vervolgens in een boom hangen als 'laaghangend fruit' (relatief eenvoudige verbeteringen die snel/makkelijk gedaan kunnen worden) of boven in de boom als meer droomscenario's. Deze boom met verbeterpunten gebruiken we om verder op te bouwen in de volgende bijeenkomst. De boom is opgenomen in de bijlage van dit verslag.

De bijeenkomst is afgesloten met een uitnodiging om nog de laatste nabranders te delen. Hieruit komt dat een belangrijke zaak is om te zorgen dat je zichtbaar bent en blijft met dit onderwerp. Zo heeft de gemeente Enschede een cursus ontwikkelt voor collega's om het kennisniveau te verhogen. Dit is een algemeen gedeeld beeld, kennis moet omhoog. Het is belangrijk om alle lagen met elkaar te verbinden, ook met verschillende onderwerpen. Wie is de satéprikker die alles met elkaar verbindt, hoe krijgen we OO hier als prominent onderdeel van.

BIJLAGE 2

Verslag van bijeenkomst 23 mei 2025

Op 23 mei 2025 is in De Machinist in Rotterdam een bijeenkomst georganiseerd rondom Ontploffbare Oorlogsresten (OO). De dag is een samenwerking van het Kenniscentrum Ontploffbare Oorlogsresten, Vereniging Nederlandse Gemeenten en Platform Blindgangers. Het programma bestond uit twee delen. Het ochtenddeel ging over het kenniscentrum en in het middagdeel lag er meer focus op de praktijk.

Het ochtendprogramma begon met een kennismaking met burgemeester Van den Tillaar van de gemeente Vlissingen. Dit is de eerste fysieke bijeenkomst van het Platform Blindgangers sinds hij het stokje heeft overgenomen van burgemeester Verhoeve (Gouda). Vlissingen heeft een historische connectie met het OO, als een van de meest gebombardeerde stukken Nederland. De burgemeester wil graag de verbinder zijn naar de politieke en bestuurlijke velden. De problematiek rondom OO is zeer gelokaliseerd, sommige gemeenten hebben er regelmatig mee te maken, andere gemeenten slechts zelden. Dit leidt ertoe dat bij sommige gemeenten veel kennis en expertise is en bij andere gemeenten minder. Een van de grote uitdagingen is het met elkaar in gesprek gaan over de vragen, knelpunten waar in praktijk tegenaan wordt gelopen. Dit is essentieel om er met elkaar voor te zorgen dat de zaken in de praktijk waar nodig verbeterd kunnen worden.

Vervolgens is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) ingegaan op de bommenregeling. De bommenregeling is een regeling van gemeenten, vóór gemeenten: De idee achter de regeling is, conform de doelstelling van het gemeentefonds, dat gemeenten die veel kosten hebben op het gebied van het ruimen van ontplofbare oorlogsresten, hier beperkt financieel nadeel van ondervinden ten opzichte van andere gemeenten die hier niet mee te maken hebben. Alle uitkeringen in het kader van de bommenregeling worden door alle gemeenten gezamenlijk gedragen. Dit maakt dat de bommenregeling in beginsel alleen geldt voor de kosten van gemeenten en/of particuliere vondsten. Voor de kosten die door waterschappen, provincies, semioverheid en non-profit organisaties worden gemaakt geldt dat deze niet worden vergoed. Richtsnoer is bovendien dat de bommenregeling niet bedoeld is het voor het compenseren van private partijen voor kosten die anders door de markt zouden worden gedragen. Sinds 2024 kijkt BZK mede op verzoek van gemeenten strikter naar de aanvragen.

Het gesprek met de aanwezigen ging niet alleen over de werking van de bommenregeling, maar ook over de ervaringen van gemeenten rondom aanvragen vanuit uitvoerende partijen voor uitkeringen. Bij elke aanvraag moet een afweging gemaakt worden over proportionaliteit, zowel over de onderzoeksinspanning als over de noodzaak tot ruimen. Diverse gemeenten wezen op het feit dat uitvoerende bedrijven soms de neiging hebben onder het bodemonderzoek over mogelijke ontplofbare oorlogsresten ook andere kosten voor grondonderzoek op te nemen. Deze gemeenten spreken deze bedrijven hier gelukkig op aan. Een bijeenkomst als vandaag en/of het Platform Blindgangers is een mooi podium om hierover met elkaar van gedachten te wisselen.

Een gerelateerd onderwerp dat ter sprake kwam zijn de raadsbesluiten. Het ministerie geeft hierbij nog als aandachtspunt mee dat bedragen in raadsbesluiten exclusief BTW moeten zijn en dat in de raadsbesluiten expliciet verklaard dient te worden dat de aanvraag alleen de kosten van gemeenten en/of particuliere vondsten betreft. Daarnaast verzoekt het ministerie om bij twijfelgevallen liefst vooraf al contact te zoeken met het ministerie, zodat gezamenlijk kan worden bekeken wat passend is.

Vervolgens heeft het ministerie van BZK de stand van zaken toegelicht met betrekking tot het Kenniscentrum. Het Kenniscentrum is begonnen op een vraag vanuit het Platform Blindgangers. Er is door iedereen veel werk verricht om alle partijen betrokken te krijgen en betrokken te houden.

Het Kenniscentrum OO had bij oprichting drie kerntaken: het is ten eerste een vraagbaak en biedt antwoord op vragen over onder andere het proces van opsporing, stelt een wegwijzer op voor gemeenten én is verantwoordelijk voor de oprichting en uitvoering van een onderzoeksprogramma. De website is inmiddels in gebruik en de wegwijzer gereed, BZK neemt per 1 januari 2026 het volledige beheer over en heeft hiervoor menskracht vrijgesteld.

Voor de wegwijzer zijn een aantal onderzoeken uitgevoerd. Zowel de wegwijzer als de onderzoeken zijn in de afrondende fase. Eind dit jaar staat een evaluatie van de wegwijzer gepland. Op basis van deze evaluatie of in een later stadium kunnen natuurlijk altijd nog nieuwe kennisvraagstukken opkomen.

Uit de praktijk blijkt dat het voordeel van het kenniscentrum voor dit 'niche' onderwerp is dat er nu een centrale plek is om informatie te vinden. Zo'n 80% van de vragen die via de website gesteld worden kunnen beantwoord worden met informatie die al op de website te vinden is. Natuurlijk is het logisch dat niet iedereen de tijd heeft om die informatie te zoeken, maar het is fijn dat de beschikbaarheid wel is geregeld. Daarnaast is er een wegwijzer ontwikkeld, die is opgebouwd uit drie onderdelen 'vondst', 'onderzoek en opsporing' en 'beleid'. De ambitie van de wegwijzer is om de handvatten te bieden die gemeenten nodig hebben om afwegingen te kunnen maken. Deze afweging wordt over het algemeen gemaakt door de ambtenaren van de gemeenten. Om de evaluatie te ondersteunen is de oproep om ervaring op te gaan doen met de wegwijzer. In het kader van de wegwijzer zijn onderzoeken uitgevoerd. Van de uitgevoerde onderzoeken zijn er 12 al afgerond die te vinden zijn op de website. Eén daarvan is de CoP waar het middagprogramma een onderdeel van is en de laatste 2 onderzoeken zijn nog in uitvoering (trillingen en risico's van OO in de grond). Wanneer deze twee onderzoeken afgerond zijn zullen ook deze resultaten op de website worden gedeeld.

Het onderzoek naar trillingen is al jaren geleden gestart, en in verschillende fasen zijn onderzoeken uitgevoerd. Afgelopen april is door de EODD een onderzoek gedaan naar de effecten van trillingen op ontstekers. In een laboratorium is op 1 meter van deze ontstekers met de zwaarste hei materialen getest, geen van de ontstekers is ontploft. TNO voert nog vervolgonderzoek uit naar de eigen frequentie van de ontstekers. Misschien is straks de adviesafstand van heien tot bommen (nu 50 meter) veel minder, of misschien komt TNO nog wel met een heel ander handvat voor gemeenten. Binnen SIVOON wordt ook nog gekeken naar de 'gevaarlijkere' chemisch lang vertraagde ontstekers.

Het middagprogramma is een praktijkbijeenkomst waarin gemeenten en experts samen komen om informatie over het werkveld uit te wisselen. In september is een eerste bijeenkomst gehouden waarin opgehaald is welke thema's verder uitwisseling behoeven (https://kenniscentrum-oo.nl/publish/pages/239362/verslag_1e_bijeenkomst-cop_v241018_def.pdf). Vandaag is de tweede werksessie waarin we aan de slag gaan met twee onderwerpen die daar zijn geagendeerd, namelijk: communicatie en basiskennis.

Opleidingen en basiskennis

De middag begint met een kort vraaggesprek met Marc de Jong van de gemeente Enschede en Linda Hofland van Bombs Away B.V. Beide zijn de wereld van OO ingerold zonder daar een achtergrond in te hebben. Ze hebben het vak geleerd van collega's en door toch maar gewoon die 'domme' vraag te stellen. Wat opvalt bij gemeenten is dat opsporingsbedrijven niet altijd weten hoe besluitvorming bij de gemeente gaat, zoals bijvoorbeeld de tijd die nodig is voor een procedure. En andersom hebben de gemeenten lang niet altijd de kennis van ontplofbare oorlogsresten om goed door deze procedures heen te komen. Ofwel: beiden kunnen elkaar versterken. Dan is het prettig zijn als dezelfde taal gesproken wordt, dus enige kennis over de elkaars kennis is essentieel. Ook omdat OO-adviseurs bij gemeenten vaak instromers zijn, was in september het idee ontsprongen om te onderzoeken wat de 'ideale basiscursus' zou zijn, waarin alle partijen van elkaars wereld horen.

Er zijn veel verschillende cursussen. De basiscursus OCE is gericht op het halen van het certificaat. Daarnaast worden via verschillende initiatieven cursussen georganiseerd voor project en beleidsmedewerkers. Maar het gaat niet alleen maar om wat mensen weten, maar ook om hoe mensen de kennis gebruiken. Zo blijft de invloed van verzekeringen en garantiestellingen op gemaakte keuzes vaak onderbelicht. Het doet Linda Hofland de zaal uitnodigen om aan te geven wat ze graag aan de bestaande opleidingen zouden willen toevoegen.

De deelnemers bespreken in groepen welke informatie belangrijk is om met elkaar te delen en dus een onderdeel zou moeten zijn van cursussen. Onderwerpen die hierbij veel terugkomen zijn:

- Welke terminologie hanteren we met elkaar.
- De rollen, taken en bevoegdheden van de verschillende partijen.
- Hoe de wet- en regelgeving in elkaar zit.
- Hoe onderzoeken en projectplannen gelezen en beoordeeld moeten worden.
- Welke processen worden doorlopen, zowel bij de gemeente als bij de bedrijven.
- Welke risico's spelen er en hoe je daarmee om moet gaan; vaak onbesproken is wie waarvoor verantwoordelijkheid heeft en daardoor gaan partijen voor extra zekerheid.

Communicatie

De bijeenkomst sluit met een presentatie van Milou van Mierlo. Milou heeft een achtergrond op het raakvlak van engineering en psychologie en neemt ons mee in de blik op gedrag vanuit deze wereld. De vondst van een granaat of bom kan heel verschillende reacties oproepen bij mensen. Mensen worden nieuwsgierig of juist bang, mensen hebben veel vragen, of mensen gaan met de vondst op de foto. Al deze reacties komen voort uit bewuste en onbewuste bronnen van gedrag, en kunnen op stabiele of variabele factoren gebaseerd zijn. Een belangrijke factor in gedrag is weten en kunnen, met veel kennis en kunde is keuzes maken op het juiste moment makkelijker dan wanneer je de kennis en kunde niet hebt. Bij raadvragen moet je deze bijvoorbeeld proberen te beantwoorden op het niveau van de raad, zowel wat betreft kennis als wat betreft perspectieven en motivatie. Je probeert iemand mee te nemen door je voor te stellen welke informatie die persoon zoekt.

Het makkelijkste uitgangspunt voor OO is vaak ervan uitgaan dat anderen geen kennis hebben. Andere zaken die gedrag beïnvloeden zijn zelfbeeld, houding en sociale normen. Tijd en geld zitten vaak gekoppeld aan prestatie en status. In gedragspatronen gerelateerd aan loyaliteit zie je ook generatiekloven, dus een gedragsbepaler kan zich ook op verschillende manieren uiten. Emoties zetten aan tot actie en beïnvloeden daarmee gedrag. Zeker bij explosieven wordt vaak vanuit emotie gehandeld en dit kan automatische reacties oproepen. Vaak willen mensen snel handelen om 'het probleem van de explosieven' op te lossen. Om dit tegen te gaan moet je mensen vaak perspectief bieden, zoals aangeven dat er maar een pot geld is waar naast bommen ook scholen uit betaald moeten worden.

Een andere optie is het benoemen van de emotie en daarna door te vragen naar wat erachter zit. De fysieke en sociale omgeving beïnvloeden mensen, het bepaalt hoe mensen reageren, maar kan ook gebruikt worden om het verhaal te vertellen. Weerstand kan uit drie verschillende aspecten komen: aversie, scepsis, inertia. Inlevingsvermogen helpt om mensen te betrekken en helpt om mensen te overtuigen. Als je de communicatie hierop afstemt loopt het proces makkelijker.

Afronding

Middagvoorzitter Joost Martens rondt de bijeenkomst af met een dankzegging aan alle deelnemers en de sprekers in het bijzonder. Hij benadrukt het belang dat publieke en private partijen elkaar spreken en ervaringen uitwisselen. Of dat leidt tot een nieuwe serie praktijkbijeenkomsten, dat weet Joost niet, maar de gemeente Rotterdam was graag bereid dit met het bieden van een locatie en catering te faciliteren.